

Simmesgården – Arkeologisk utredning i Varnhem

Arkeologisk utredning för området Simmesgården i Varnhem, Klostret 22:1 i

Skara kommun, Västergötland

Anders Berglund

Västergötlands museum

Rapport 2017:10

Västergötlands
museum

Simmesgården – Arkeologisk utredning i Varnhem

Arkeologisk utredning för området Simmesgården i Varnhem, Klostret 22:1 i
Skara kommun, Västergötland

Författare/rapportansvarig: A Berglund

Omslagsbild: AB

Västergötlands museum

Box 253 532 23 Skara

Tel 0511-260 00 – www.vastergotlandsmuseum.se

Innehåll:

Inledning	1
Målsättning med Utredningen	2
Området vid Simmesgården	2
Resultat	6
Sammanfattning.....	9

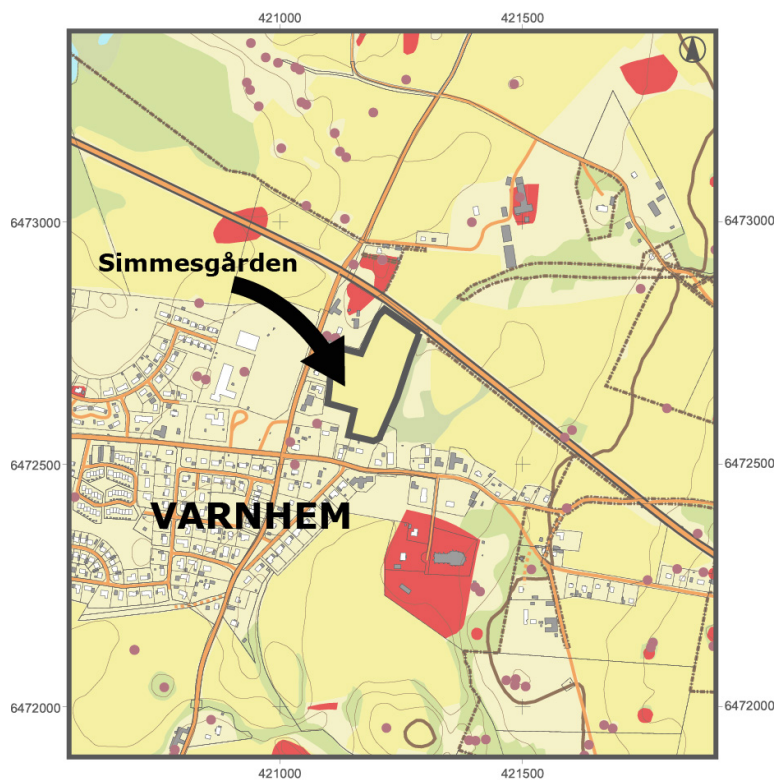

Sammanfattning:

- En arkeologisk utredning har gjorts inom DP område Simmesgården i Varnhems tätort i Skåre kommun.
- Vid utredningen hittades en dåligt bevarad rest av en förhistorisk härd som delundersöktes vid utredningen. Härden bedöms som en rest av förhistoriska aktiviteter. Ytterligare undersökningar sågs inte som nödvändiga. Fyndplatsen har tilldelats den antikvariska bedömningen undersökt och borttagen efter det att uppgift om den inlämnats till fornminnesregistret.
- Ytterligare undersökningar i planarbetet eller eventuellt efterföljande exploatering bedöms därför inte som nödvändiga av undersökande institution.
- I områdets närhet finns dock lämningar, bl a på kommunens fastighet Klostret 22:1 och man bör vara uppmärksam på dem och dessutom ta hänsyn till den kulturhistoriska miljön i Varnhem, vilket man även uttryckt i planarbetet.

INLEDNING

Västergötlands museum har utfört en arkeologisk utredning i samband med detaljplanering inom fastigheten Klostret 22:1, Simmesgården i Varnhem, Skara kommun. Bakgrunden är att Simmesgården i en fördjupad översiktsplan noterats som lämplig mark för bostadsbebyggelse och Plan- och byggenheten i Skara kommun har av kommunstyrelsen fått uppdraget att påbörja arbetet med ny detaljplan för området. Målsättningen med planen är att göra det möjligt för byggnation av bostäder, där man samtidigt skall ta hänsyn till Varnhems karaktär och kulturarv. Arbetet har utförts på uppdrag av Skara kommun. Utredningen har genomförts i anslutning till ett delvis tidigare utredningsgrävt område som redovisats år 2009 (se A Berglund Västergötlands museum Rapport 2009:10). Utredningen genomfördes i fält 27 – 28 mars 2017 vartefter ett PM med mycket kortfattad resultats- och konsekvensbeskrivning skickades till Länsstyrelsen och Skara kommun. Denna rapport sammanställdes i slutet av maj 2017. Den redovisar utredningsresultatet. Övriga tekniska och administrativa uppgifter redovisas i bilaga.

Figur 1 Utredningsområdet ligger i den nordöstra delen av Varnhems tätort. I anslutning till väg 49.

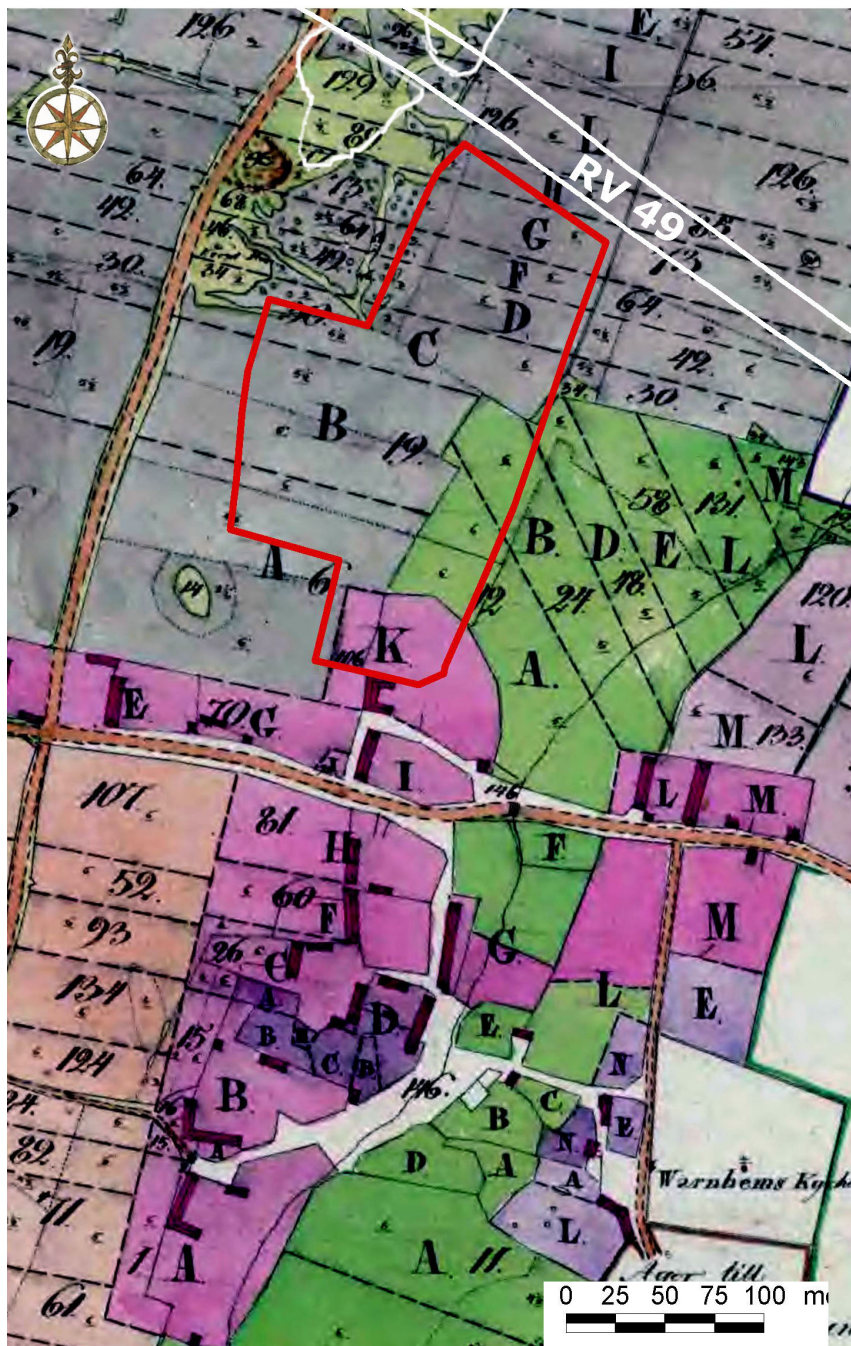
MÅLSÄTTNING MED UTREDNINGEN

Utredningens målsättning var i första hand deskriptivt. Det innebär att resultatet skall användas som planeringsunderlag. Målet med utredningen var att svara på frågan om det finns fornlämningar i området utöver de som ansetts vara kända efter äldre inventeringar och arbete under senare år. Ambitionsnivån sattes som medelhög och relativt rikligt med utredningsschakt grävdes i området (se nedan). Studier av kartor ingick inte i undersökningsplanen. Ändå har äldre kartmaterial som studerats i samband med tidigare vägutredningar och liknande projekt kommit detta projekt till godo som en del av museets kunskapsuppbyggnad.

Utredningens yttersta mål, som nu uppfyllts, kan sägas vara att göra alla fornlämningar kända i utredningsområdet. Ett sådant fragmenterat spår av fornlämning har hittats och det har bedömts vad gäller fornlämningsstatus. Genom den nu utförda utredningen har situationen klarlagts på så vis att alla fornlämningar inom området nu är kända.

Området vid Simmesgården

Det här avsnittet beskriver kortfattat det som är värt att nämna om s.k. ”topografi och fornlämningsmiljö”. Detaljplaneområdet ligger mellan centrala Varnhems samhälle i söder och väg 49 i norr. I öster avgränsas området av gamla banvallen för järnvägen Skövde – Axvall (1904 - 1961). I väster avgränsas området av bebyggelse utmed Simmesgårdsvägen. Där området skärs av banvallen är det tämligen låglänt, ned i en sankare svacka strax innan markerna höjer sig en kort bitt öster om banvallen. Marken släntar svagt mot väster, upp mot Simmesgårdsvägen. Större delen av utredningsområdet har i nyare historisk tid fungerat som åker. Vi anar det i de kartor som finns från sent 1700-tal och framåt i tiden. I kanterna av åkermarken fanns då ängsmark och vad som i en skifteskarta från år 1804 betecknas som ”åker av gamla ägor”.

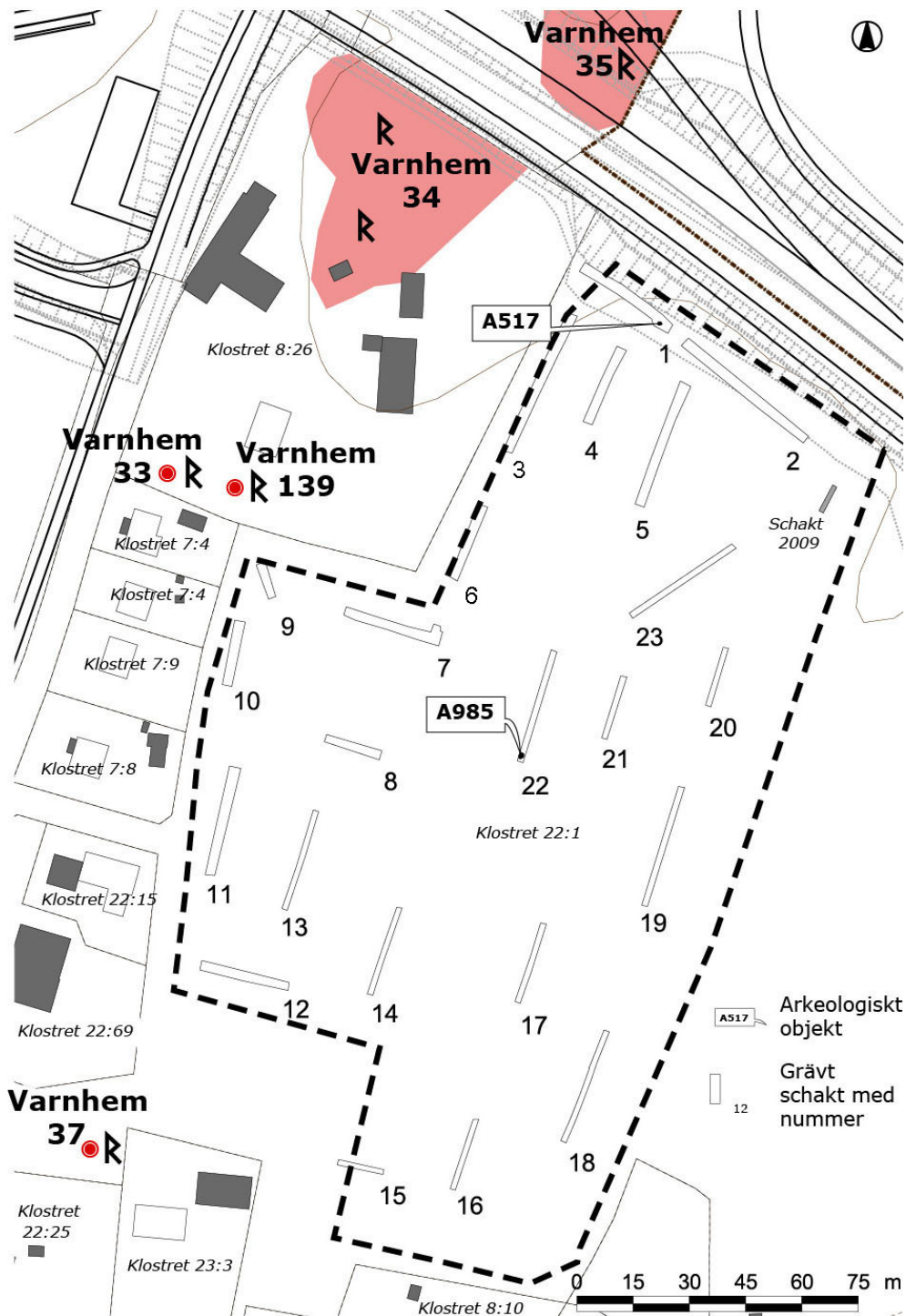

Figur 2. Kartutsnitt från 1804. Det tycks då ha funnits rester av äldre röjt odlingslandskap inom det som idag är Simmesgårdens tomt. I själva utredningsområdet tycks för sin tid mer moderna åker former ha tagit över. Platsen för Varnhem 37 (en grav) ligger i nr A14, mark som då hörde till Pickagården. Platsen 14 betecknar mark som var "oduglige stenabackar inom dess skiften". Möjligen låg stensättningen här ihop med pålagd odlingssten sedan länge. Eller så är kanske de stensamlingar som tolkats som gravar (nr 139 och 37) spår av de rader med röjningsrösen som ritats upp i områdena främst nordväst om utredningsområdet som i kartan markerats med röd gräns. Väg 49 och gravfältet tvärs över väg 49 markerat med vit linje.

Just de åkerstyckena är ”flikiga”, brutna och rymmer enligt den tidens karta röjningsrösen som sedan länge tagits bort. Påfallande är att de här åkerlapparna samlats till den höjd i vars västra sida vi idag har Simmesgårdsvägen, nordväst om utredningsområdet. En litet bit bort, mot Simmesgårdsvägens korsning med väg 49 ligger ett litet gravfält som fortsätter norr om väg 49. Från den här platsen där äldre tiders odling tycks ha skett utmed höjdryggen faller marken markant mot öster. Utredningsområdets jordar kan antas ha varit tyngre än den lättare jordmånen där vi idag finner både bebyggelse och gravfältet på båda sidor av väg 49, öster om ”Varnhems korsningen”. I den del som är utredningsområde visar de äldre kartorna inga spår av äldre, långsträckta brukningsformer (bandparceller eller liknande) som levtt kvar intill 1700-1800-tal. Sådana kan annars man notera i äldre kartor på de något högre belägna markerna öster om Varnhem (se Berglund 2009, fig 6).

Platsen kallades förr Häradsmeden och på norra sidan av väg 49 Kusagärdet. De lägre markerna kan betecknas som relativt ”fuktiga” marker, vilket karakteriserats i den äldre benämningen Häradsmeden. Det förklarar att väg 49 här lagts på en högt uppbyggd vägbank (provgrävningar i mars 2017, på den norra sidan av väg 49 indikerade bl a tippning av bygg/asfaltmassor i de låglänta punkterna norr om 49:an). Kartmaterialet ger alltså en antydning om att området möjligen varit mindre intressant för bebyggelse och odling tidigare. En liknande tendens fanns i de sökschakt som grävdes 2009. Då genomfördes en kompletterande arkeologisk utredning på uppdrag av Vägverket Region Väst utmed Rv 49. Den berörde bland annat delvis den nordligaste delen av det nu aktuella utredningsområdet i ett område som beskrevs som ”Föreslagen markmodellering/Bullerskyddsvall söder om Rv 49”.

I området fanns före utredningen inga kända fornlämningar. I områdets nordvästra utkanter finns däremot det ovan nämnda gravfältet (Varnhem 34-35), ett gränsmärke från historisk tid (Varnhem 33), en enstaka grav (stensättning) samt älvkvarnsförekomst (Varnhem 139), allt vid Simmesgården (inom fastigheten Klostret 8:26). Strax utanför områdets sydvästra sida finns ytterligare en stensättning (Varnhem 37) i ett smalt område av samma fastighet som utredningsområdet som ligger mellan fastigheterna Klostret 22:69 och 22:25.

Figur 3. Plan över utredningsområdet med fastigheter, fornlämningar och schakt. I planen finns även delar av de alternativ som Vägverk och senare Trafikverk arbetat med när det gäller lösningar för väg 49 vid Varnhems korsningen. Notera att de enbart är alternativ. A517 var en härd, A985 en sentida skräpgröp.

RESULTAT

Utredningen genomfördes i fält som grävning av sökschakt. Marken bestod av höstplöjd åkermark. Grävningen utfördes med en Huddig 1160, som är en större traktorgrävare med stor kapacitet. I utredningsområdet grävdes 23 sådana schakt med varierande längd och bredd där de flesta schakt utom två var helt tomma på bra indikationer på fornlämning eller annan relevant lämning (beskrivningar i bilaga till rapporten). Schakten drogs i förtätad form mot gravfältet Varnhem RAÄ 34 samt i förtätad form utmed den flacka åsrygg som sträcker i nord – sydlig riktning i områdets västra sida. Där marken börjat falla mot öster glesades schakten ut något. Att de kom att grävas glesare här beror på att det saknades tydliga indikationer på det vi letade efter i de schakt vi grävde upprepat i kombination med en fallande, låglänt terräng. Matjorden bestod mest av brun sandblandad, lätt siltig mylla. Med undantag av schakt 1 fanns i de grävda schakten inga undersökningsvärda tydliga spår av äldre bebyggelse. I ett av schakten ungefär mitt i åkern fanns en modern avfallsgrop med burkar och glas. Den fick ligga kvar orörd.

Figur 4. Översikt från områdets mitt mot N och väg 49. Vid vägsälanten strax till vänster om bildmitt anar man grävmaskinen. En kort bit mot vänster /Väster om traktorgrävaren hittades spåren av en sedan länge utplöjd härd (A 517) Till karaktären kan den mycket grovt sett dateras till äldre järnålder. Den var i dåligt skick och undersöktes (delundersöktes) och räknas idag som borttagen och undersökt. Fragmentet av härden kan kanske ha ett slags anknytning till gravfältet Varnhem RAÄ 34 – 35 som ligger alldeles i närheten.

Figur 5. Fragmentet av härden A517 i schakt 529 identifierades främst efter en synlig svag sotblandning i bottenmaterialet samt ett litet antal skörbrända stenar som delvis plöjts ut.

I det först grävda schaktet, parallellt med och drygt 10 – 12 meter söder om väg 49 hittades spåren av en dåligt bevarad härd av oklar ålder (A 517, se plan och foto). Den bör ha varit förhistorisk. Det går inte att utesluta att den tidsmässigt hört samman med gravfältet Varnhem 34 eller t ex de brandgropsgravar från äldre järnålder som funnits i den östra delen av gravfältet Varnhem 35 på andra sidan väg 49. Men det var ingen grav vi funnit spår av utan en utplöjd och urlakad härdrest med ett fåtal skörbrända stenar. Direkt av mot alven fanns ett knappt tumstjockt sotskikt med enstaka små kolflisor och små sönderplöjda bitar av skörbränd sten. Anläggningen grävdes ut till hälften. Kring schakt 1 grävdes avgränsande sökschakt och resultaten antyder att det rör sig om en ensamliggande härd söder om vägbanken. Härdresten bedömdes inte som ytterligare undersökningsvärd utan delundersöktes och den kan därför räknas som borttagen. Den anmäls dock till fornminnesregistret där den numrerats med Varnhem 191, med antikvarisk status som undersökt och borttagen.

I ett annat schakt, ungefär mitt i området fanns en relativt vid nedgrävning med fragment av föremål från senare historisk tid, alltså en recent avfallsgrop som inte är fornlämning (A985). Anläggningen numrerades och mättes in, men någon uppgrävning skedde inte eftersom det knappast skulle ha varit till gagn för åkerbruket att riva upp skräp i åkerjorden. Innehållet bedöms ha bestått av hushållssopor, plåtburkar, glas m m och inte något uppenbart direkt miljöfarligt avfall.

I det utredda området finns inga tillräckliga tydliga tecken som skulle föranleda ytterligare arkeologiska åtgärder.

Figur 6. Vy från banvallen för Skövde – Axvalls järnväg som avgränsar området mot öster. I åkermarken pågår grävning för sökschakt. I ett av de schakt som grävdes ungefär mitt i åkern hittades en modern grop med modernt avfall.

Figur 7. Vy över schakt 10 och 9 mot Simmesgården och graven Varnhem 139 som inte syns särskilt väl i vegetationen strax hitom husets vänstra hörn. Jämför med kartan figur 3.

SAMMANFATTNING

Utredningens konsekvenser – fortsatta undersökningar:

Utredningen har visat att det inte finns anledning att förmoda att det finns undersökningsvärda eller bevarandevärda spår av fornlämningar i utredningsområdet. Den enstaka fragmenterade härd som hittades knappt 10 – 12 meter söder om väg 49, i ett läge som *sannolikt* inte skall exploateras med tanke på närheten till väg 49 utgrävdes till hälften (delundersöktes) vid utredningen. När det tidigare PM:et skrevs hade lämningen anmälts till fornminnesregistret, och skrivningen i PM:et var att

Om den platsen av någon anledning berörs av kommande planering så skall kommunen ansöka om tillstånd till borttagande. Det är Västergötlands museums mening att ett sådant medgivande bör ges utan ytterligare antikvariska åtgärder, även om lämningen nu anmälts till fornminnesregistret. Samma synpunkt eller värdering gäller om Trafikverket avser att bredda vägen i detta ställe.

Efter anmälan har den dock noterats med antikvarisk status som undersökt och borttagen och det är därför inte helt klart om en ansökan om borttagande eller ens ett tillstånd till ett sådant egentligen behövs. Den platsen är ett mindre problem.

Det kan dock vara värt att påpeka att det i omedelbart utanför, nordväst och sydväst om områdets västra sida finns fornlämningar i form av gravar (se plan i rapporten) som kanske kan komma att beröras av planering av tillfarter till området. I och med den nu utförda utredningen är alla fornlämningar och kulturhistoriska lämningar inom området kända.

A Berglund

1:e antikvarie

Västergötlands Museum

Bilagor: karta och schakttabell

Tidigare rapporter:

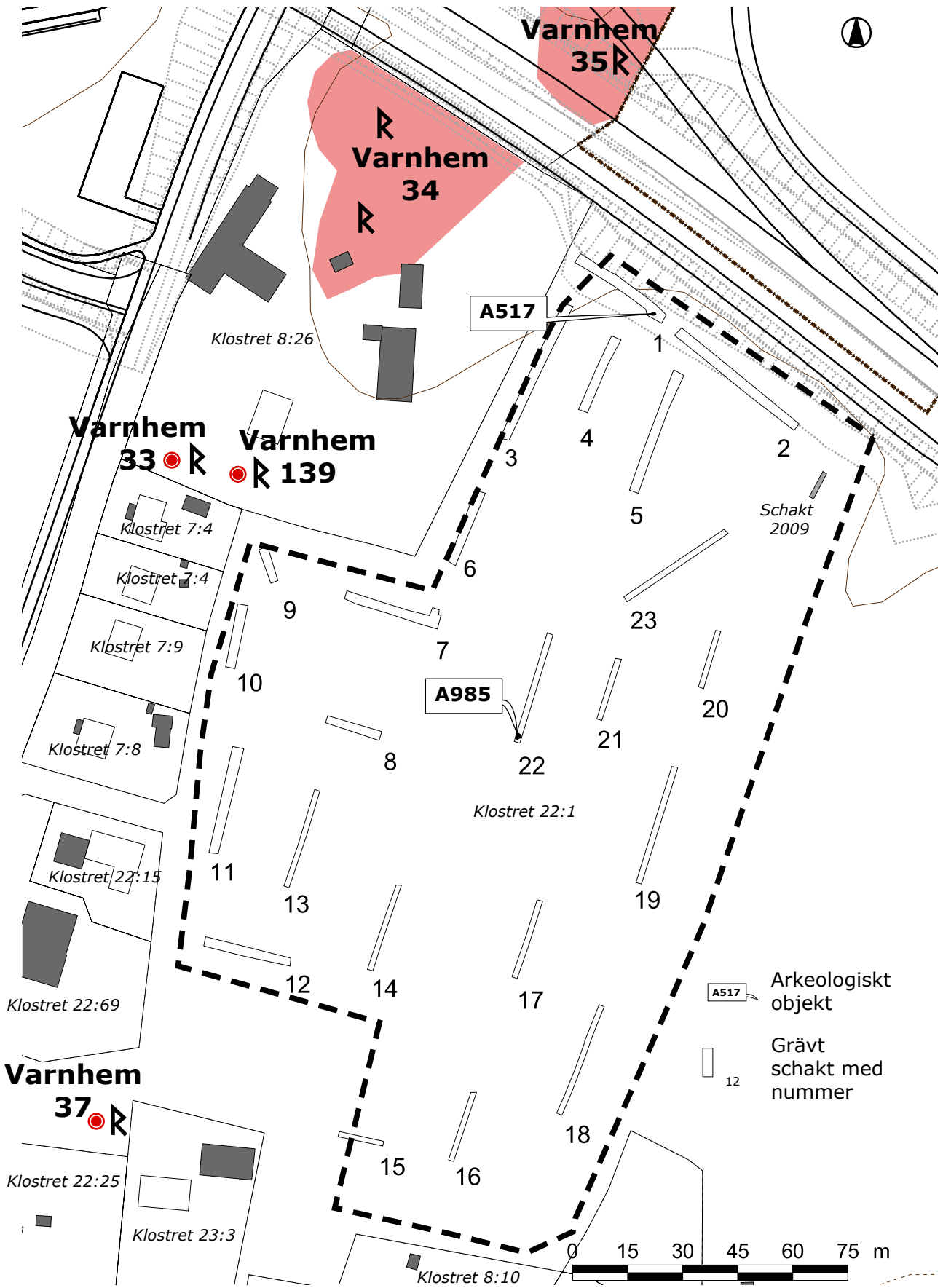
A Berglund 2009 Särskild arkeologisk utredning 2009 kompletterande del - Axvall - Varnhem, Skara kommun, Västergötland; Västergötlands museum Rapport 2009:10

Äldre kartmaterial/lantmäteriakter:

Kartor ur Lantmäteriverkets digitala arkiv

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsen, beslut diarienummer:	431-1200-2017
Västergötlands museum, dnr:	3.5.1-2017-25
Västergötlands museum, proj ID:	17 019
Landskap:	Vg
Län:	V Götaland
Kommun:	Skara
Socken:	Skara
Fastighet:	Klostret 22:1
Ekonomiskt kartblad:	-
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM använt vid UN
Koordinat (mitt punkt):	-
Fornlämning nr:	Ingen fornlämning
Lämningstyp:	Saknas
Datering:	Ingen uppgift
Art av undersökning:	Arkeologisk utredning
Arbetet föranlett av:	Planarbete
Uppdragsgivare:	Skara kommun
Ansvarig institution:	Västergötlands museum
Projektansvarig:	A Berglund VGM
Tidpunkt fört arbetet:	2016-11
	A Berglund VGM
Personal:	M Norrman VGM G Svahn Smen's, maskin
Fälttid:	Mars 2017
Arkivmaterial:	Västergötlands museum ATA
Fynd:	- (inga fynd)

Varnhem 33 R

Varnhem 139 R

Varnhem 35R

Varnhem 34

Klostret 8:26

Klostret 7:4

Klostret 7:4

Klostret 7:9

Klostret 7:8

Klostret 22:15

Klostret 22:69

Varnhem 37 R

Klostret 22:25

Klostret 23:3

A517

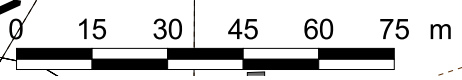
A985

Schakt 2009

Klostret 22:1

A517 Arkeologiskt objekt

Grävt schakt med nummer 12

Klostret 8:10

Schakt- anläggningstabell Arkeologisk utredning
 DP Simmesgården Klostret 22:1 Skara kommun, Vg

NR	Mät ID	L	B	D	Anmärkning
1	S529	28,7	3 - 4	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfilerad grusig morän med inslag av sten. Schaktet delvis breddat vid fyndplats för hård A 519.
2	S547	42,0	3	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfilerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
3	S555	40,8	3	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfilerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
4	S564	22,5	3	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfilerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
5	S570	34,8	3	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfilerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
6	S577	21,5	3	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfilerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
7	S581	31,0	3	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfilerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
8	S594	16,0	3	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfilerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
9	S598	10,0	3	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfilerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
10	S602	17,6	3	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfilerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
11	S606	30,0	3	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfilerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
12	S610	24,6	3	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfilerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
13	S616	27,5	1,6	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfilerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
14	S939	25,1	1,6	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfilerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.

Schakt- anläggningstabell Arkeologisk utredning
DP Simmesgården Klostret 22:1 Skara kommun, Vg

15	S947	11,8	1,6	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfiltrerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
16	S6951	20,0	1,6	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfiltrerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
17	S955	31,8	1,6	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfiltrerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
18	S961	22,5	1,6	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfiltrerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
19	S973	33,0	1,6	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfiltrerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
20	S977	16,3	1,6	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfiltrerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
21	S981	17,8	1,6	0,3-0,35	Matjordslager 0,3 m; humös mörkbrun något sandig jordmån med inslag av sten. Alv med brunaktig humusinfiltrerad grusig morän med inslag av sten. Inga fynd eller anläggningar.
22	S994	31,5	1,6	0,3-0,35	0,4 m dj. Matjordslager 0,35 m tj av mörkt brun något lerig humus med sten vanligen 0,05-0,1 m st. Botten av brun något humöst infiltrerad grusig morän med sten vanligen 0,05-0,1 mst, enstaka större förekommer. Recent grop A 985 med inslag av modernt material. Ej grävd.
23	S998	33,2	1,6	0,3-0,35	0,3-0,35 m dj. Matjordslager 0,3 m tj av mörkt brun något lerig humus med sten vanligen 0,05-0,1 m st. Botten av brun något humöst infiltrerad grusig morän med sten vanligen 0,05-0,1 mst, enstaka större förekommer. Inga fynd eller anläggningar.
A517	A517	1,0	0,8	0	Ca 1 x 0,8 m stor, knappt tummsdjup sotfläck med inslag av mindre flisor skörbränd sten. Utplöjd/skadad härd. Grävd till hälften. Ej undersökningsvärd utöver vad som gjorts vid AU.
A985	A985	1,8	1,3		Ca 1,8 x 1,3 m vid grop med humös brun jord, samt plåtrester (konservburkar), glas mm i humös blandning, Avfallgrop, m Ej grävd.